

svu brigu o brojnim obiteljima i njihovom zbrinjavanju. Marija Rajković došla je sa sedmero djece na Kolišće, nakon čega su upućeni do obitelji Sertić - Porkulab. Partizanska patrola okupila je ukućane i naredila im da bez ikakvih stvari moraju krenuti preko snijegom prekrivenog prijevoja Velike Kapele na ogulinsko područje. U tim obiteljima bilo je puno djece, što je otežavalo odlazak. Najprije su otpremljeni u Jezerane, gdje ih zbog straha od kazne nitko od tamošnjih stanovnika nije smio primiti u kuću. Prohladnu noć proveli su u mjesnoj crkvi. Drugo jutro s volovskom zapregom prebačeni su do Razvale. Zbog visokog snijega od Razvale prema Kapeli nije se moglo proći volovskom zapregom, već ih je jedan tamošnji mještan konjima prevezao preko Kapele do Veternice i Josipdola. Sertići su smješteni u Veternici u jednu vrlo tijesnu prostoriju. Tu je bila kuhinja za talijanske časnike, koji su ih pomagali. Da jedno zlo nikad ne dolazi samo, u rujnu **1943.** umire im majka, tako da o obitelji brigu preuzimaju **baka Kate** i **otac Marko**.

Pošto je postojala opasnost od partizanskog napada na ovo područje, prebacuju se dijelom u Oštarije a dio obitelji vraća se u Stajnicu. Pošto ni Oštarije više nisu sigurne, dio obitelji u kamionu i u pratnji tenkova odlazi u Karlovac, jer je putem postojala opasnost od brojnih partizanskih zasjeda. Tu ostaju sve do svibnja 1945. godine, kada u Karlovac ulaze partizani, i zarobljavaju djeda **Ivana**, kojega su ubili bez ikakvog suđenja. U lipnju 1945. godine obitelj se kamionom vraća u Stajnicu. Zatječu kuću i pomoćne objekte devastirane i opljačkane. Skinuti su prozori i vrata i odnesen kompletan namještaj. Ubrzo su dobili kravu a otac dobiva posao šumara, da bi **1947.** otišao u zatvor na petogodišnje izdržavanje kazne, uz obrazloženje kako partizanima nije otkrio križare koji su se u to vrijeme skrivali po šumama.

**Rajkovići** su najprije smješteni kod obitelji **Perković - Markar** u Josipdolu, ali su ubrzo iz sigurnosnih razloga premješteni u Ogulin. Otac Franjo radio je na stovarištu rezane građe u

Josipdolu i Ogulinu. Poslije odlaze u Zagreb gdje otac osigurava uvjete za puko preživljavanje velike obitelji s puno male djece. Nažalost, nisu se nikada više vratili u Stajnicu, već su ostali živjeti u Zagrebu, gdje je otac Franjo kupio kuću.

Slične su sudbine doživjele i obitelji Perković - Svitina i Krznarić.

### Završne partizanske operacije

Predsjednik vlade NDH **Nikola Mandić** proglašava **4. prosinca 1944.** opću narodnu mobilizaciju, po uzoru na totalni rat kakav su proglasili Nijemci.

Na Jaltskoj konferenciji održanoj **11. veljače 1945.** godine Roosevelt, Staljin i Churchil donose odluku o obnovi Jugoslavije i uspostavi zajedničke vlade Tito - Šubašić, koja je formirana **7. ožujka 1945.** Temeljem savezničkih zaključaka s Krimске konferencije, kojom Saveznici priznaju partizanski pokret kao ravnopravnog saveznika, pokreću



*Skupina stajničkih partizana 1943. godine*

se velike ratne operacije protiv Nijemaca i njihovih saveznika. Partizani su dobili operativni prostor između rijeke Drave i Jadranskog mora, čime su povezali lijevo krilo ruske Crvene armije sa savezničkim snagama u Italiji. Za postignuće tih ciljeva trebalo je najprije probiti Srijemski front i ovladati brdovitim Ličkim područjem, zatim odlučno nastupiti desnim krilom dolinom Drave prema Austriji a lijevim uz jadransku obalu i zaleđem izbiti na područje Trsta i dolinom rijeke Soče do Klagenfurta u Koruškoj (Austrija). Inače ova ratna operacija na području Like nazvana je **Ličko - primorska operacija** koju je provodila IV. partizanska armija (IV. A) pod zapovijedanjem **generala Petra Drapšina**. Operacija je započela **20. ožujka** a završila **15. travnja 1945** godine.



*Partizan Pave Krznarić u njemačkom zarobljeništvu*

Njemački zapovjednik **general Löhr** naredio je njemačkim i ustaškim snagama da se područje Like mora braniti pod svaku cijenu radi izvlačenja velikih njemačkih snaga sa šireg područja Balkana. Partizani su uporabili na ovom pravcu oko 67.000 vojnika, a ukupna širina fronta iznosila je oko 80 kilometara. Na pravcu Senj-Jezerane-Ogulin djelovala je 43. partizanska divizija s zapovjedništvom u Drežnici.

Nijemci i ustaše imali su na ovom području 15. brdski armijski korpus sa oko 42.000 boraca. U sastavu korpusa bile su niže postrojbe: 373. i 392. legionarska i 10. i 11. ustaško-domobranska divizija, te više samostalnih postrojbi razine bojni i slično. Na brinjskom području i području Otočca bile su raspoređeni dijelovi 392. legionarske i 11. ustaško-domobranske divizije s težišnom zadaćom kontrole komunikacija Karlovac-Senj i Senj-Otočac-Gospić.

Zbog silovitog partizanskog napada zapovjednici 392. "Plave" divizije, **general von Mückl** i 11. ustaško-domobranske "ličke" **pukovnik Josip Aleksić** izdaju zapovijed za povlačenje prema Senju, te dalje prema Rijeci. Međutim, partizani uspijevaju ovladati svim dominantnim prijevajima i objektima s kojih su u cijelosti kontroliraju cestu Senj-Noví Vinodolski. Zbog novonastale situacije Nijemci i ustaše mijenjaju planove izvlačenja svojih snaga. Jednim pravcem kreću prema Novom i Rijeci a drugim, kojim je zapovijedao pukovnik Aleksić, kreću od Sv. Jurja, Oltara, Senjskog bila prema Melnicama, Brinju, Jezeranama i dalje prema Karlovcu. Uz poduzete mjere izbjegavanja partizanskih položaja ova se skupina uspjela izvući preko Kapele bez većih gubitaka. Pukovnik Aleksić ispričao je autoru ovoga teksta svoje doživljaje tijekom ovog izvlačenja. Nisu imali streljiva niti hrane. Jeli su pupove s drveća samo da bi preživjeli. Dolaskom u Karlovac vojska se pregrupirala i krenula u kolonama prema Sloveniji i Austriji, gdje doživljava svoj tragični kraj.

Partizani silovito napadaju. Nakon izuzetno teških borbi po dubini bojišnice, dana **4. travnja 1945.** druga brigada 7. partizanske divizije u sastavu 4. partizanskog korpusa napada pravcem Lička Jesenica-Brinje-Ogulin, zauzevši **Lipice i Stajnicu** da bi **6. travnja** ušli u Brinje te u **Križpolje i Jezerane**. 13. partizanska divizija iz područja Plaškog ušla je u Modruš, Josipdol i Ogulin, čime su odsječene ustaško - njemačke snage u Lici od onih u Karlovcu, što je izuzetno otežalo njihov vojni položaj na ovom području.

Izvlačenjem glavnine njemačkih i ustaških snaga prema Senju, borbe se prenose na prijevaj Vratnik koji je pao je u partizanske ruke **9. travnja** u popodnevnim satima. Veliki broj ustaša i domobrana u ovim borbama je zarobljen i ubijen. I najveći dio Nijemaca pao je u zarobljeništvu, ali su manje stradali nego pripadnici OS NDH.



Domobranski poručnik  
Borna Murković

## Stajničani na Istočnom bojištu

Da bi sačuvali spomen na sudjelovanje Stajničana u sklopu operacija njemačke vojske na *Istočnom frontu*, sačinio sam zaseban prilog. To je spomen na ljude koji su prošli izuzetne napore i pakao ruskih ratišta.

Dana 2. srpnja 1941. izdana je naredba o pozivu dragovoljcima iz svih rodova kopnene vojske, mornarice i zrakoplovstva da stupe u »sveti rat protiv drskog boljševičkog nametnika«. U Legiju mogu stupiti samo čisti Hrvati, ali i Ukrajinci i Rusi ako su stalno nastanjeni u Hrvatskoj. Novoustrojena postrojba službeno je nazvana **369. pješačka pukovnija** sa stožerom u Karlovcu.

Nakon priprema pod zapovijedanjem pukovnika **Markulja**, pukovnija je upućena u Njemačku, a nakon toga u Ukrajinu. Dana 9. listopada ulaze u sastav 100. lake lovačke divizije, koja je pripadala 17. njemačkoj armiji. Prve borbe imali su 13. listopada istočno od rijeke Dnjepra gdje su im se masovno predavali ruski vojnici, koji nisu imali nimalo morala i volje za borbu. Prošli su brojna ratišta i teška stradanja. Tako je tijekom 1942. godine nakon ranjavanja u mjestu Nova Perekopka preminuo naš sugrađanin poručnik **Borna Murković**, sin generala Matije Murkovića.

Uz angažiranje ogromnog broja vojnika na ovom bojištu bilo je velikih potreba za graditeljskom operativom koja je održavala funkcionalnost komunikacija, osiguravala smještaj i sanaciju terena nakon bojnih djelovanja. Te su snage uglavnom sastavljene od mobilizirane njemačke civilne graditeljske operative u kojoj su se našli i naši građani. Kao dragocjeno iskustvo o tim danima dao nam je pripadnik tih snaga **Ivan Vuković-Ruzić**. On je došao u München u Njemačkoj tijekom 1942. godine kao građevinski radnik, zaposlivši se u jednom poduzeću koje je ubrzo angažirano na ruskom frontu. Osim njega tu se zateklo još nekoliko Stajničana poput **Mile Perkovića**, **Jose Vlahinića**, **Mile Vlahinića**, koji je poginuo tijekom



Skupina Stajničana u Rusiji. Sjede na zemlji, u sredini Alojz Perković iz Brdačka. Sjede: drugi slijeva Marko Pernar, do njega Ivan Vuković - Ruzić, Dragan Perković - Pušić i Ivan Perković - Štenta. Stoje: šesti slijeva Joso Perković - Štenta i do njega Ivan Šprajc - Miškac



*Ista skupina: sjedi na zemlji prvi slijeva Ivan Perković - Štenta, treći Mile Perković Frančev. Stoje: treći slijeva Pava Roko, do njega Pava Vlahinić i Ivan Vuković - Ruzić*

1944, **Tone Sertić-Roznik, Jose Perkovića-Žučić, Mike, Mile i Filipa Perkovića, Mile Perkovića-Fračeva, Ive Movrića, Ive Murkovića, Mile, Ive i Mate Milakovića, Pave Radinčića-Bana, Ive Vukovića, Ive Šprajca-Miškaca, Slave Perkovića-Kazimira, Vlade Mesića i Mile Perkovića-Štente.** Vjerojatno je bilo još pojedinaca čija su imena zaboravljena.

Najprije su **1942.** iz Njemačke upućeni u Dnjepropetrovsk i Rostov kao građevinske i inženjerijske postrojbe (*Organization Tot*). Tu su vođene teške borbe između Rusa i Nijemaca. Crta bojišnice često se mijenjala. Gubici s obje strane bili su veliki. U Rostovu su Rusi preko močvarnog terena izvršiti uz nadljudske napore jedan vrlo uspješan protunapad, potisnuvši dosta daleko njemačke snage. U vrlo kratkom vremenu Nijemci su se uspjeli konsolidirati i ponovno povratiti izgubljen prostor, tako da su naši inženjeri imali posla preko glave. Trebalo je popraviti uništene i izgraditi nove komunikacije i objekte, sahraniti poginule, zakopati uginulu stoku, osigurati opskrbu s vodom, te izvesti brojne druge radove. U tim poslovima puno su im pomagali i zarobljeni ruski vojnici.

Za Božić **1943.** upućeni su na Kavkaz, gdje su se pripremali za ulazak u Staljingrad u slučaju njegovog pada. Prvenstveno su rušili drvenu masu za izradu mostova i sličnih objekata. Međutim, pošto su Rusi uspjeli spriječiti pad grada, postrojba odlazi na nove zadaće. Za Novu godinu 1944. prvi su puta dobili darove iz Njemačke. Nakon toga upućeni su opet prema Rostovu radi izvođenja inženjerijskih zapriječavanja tijekom povlačenja njemačke vojske, uglavnom na rušenju željezničkih pruga i mostova. Ivan Vuković sjeća se hrabrosti ruskih žena u tim akcijama. Tijekom njemačkog miniranja pruga one bi dolazile iza njih i skidale eksploziv s tračnica, bez obzira na njemačka strijeljanja za ovakve pokušaje.

U Rostovu su se zadržali svega dva dana, da bi nakon toga upućeni u Dnjepropetrovsk. Pošto su Nijemci stalno bili u povlačenju prebačeni su na Jaltu, da bi konačno **1944.** bili vraćeni u mjesto polaska-München. Vuković je upućen na dopust u domovinu, gdje se zadržao kraće vrijeme. Nakon povrata u Njemačku vlasnik poduzeća, svjestan njemačkog poraza i uzaludnog gubitka života, nije htio vratiti svoje radnike u Rusiju.

Nakon završetka rata najveći dio hrvatskih pripadnika te postrojbe napustio je Njemačku i otišao uglavnom za Ameriku, Australiju, Kanadu i razne europske zemlje.

*Ruzić* se vratio u Hrvatsku u kolovozu 1945. U Josipdolu je sreo stajničke žene s kukuruzom i ostalom hranom, koju su dopremale iz Slavonije da bi prehranile gladne i

ispaćene obitelji. Partizani su im oduzimali većinu te robe, tako da su kući dolazile s malo teško stečene hrane. Kad se vratio kući zatekao je sve prazno, poljoprivreda je bila uništena, posla nije bilo, živjelo se vrlo teško.

Porušena zemlja zahtijevala je obnovu. Nova vlast na razne načine pokušava prevladati teško socijalno stanje. Nasilno se oduzimaju viškovi hrane od seljaka. Da bi spriječili zapljenu žitarica seljaci su ječam tukli drvenim palicama za pranje rublja, jer je bilo zabranjeno vršenje žita, odnosno partizani bi ga oduzimali. Bile su obaveze kuhanja hrane za partizansku vojsku. Jednostavno bi u kuću upao partizanski časnik i naredio da se za taj dan skuha hrane za određeni broj ljudi. U slučaju neizvršenja izricane su rigorozne kazne. Od ono malo preostale hrane žene bi kuhale uglavnom žgance, mlijeko i kupus. Tako je bilo sve do 1948. godine.

Ovdje smo htjeli za buduća pokoljenja prikazati jedan od najtežih perioda u povijesti Stajnice. Velike ideološke podjele, nehuman odnos prema civilima i neimaština duboko su pogodile ovaj kraj s tragičnim posljedicama. I popis svih žrtava Drugog svjetskog rata i poraća daje katastrofalne posljedice takovog stanja. Moramo shvatiti da su te podjele u povijesti najviše štatile hrvatskom nacionalnom biću. Kada smo bili jedinstveni postizali smo velebne podjele poput one u Domovinskom ratu. I žrtve su bile daleko manje.

Ne ponovilo se...

## Važnije osobe u Drugom svjetskom ratu



Domobranski general  
Matija Murković

Domobranski general **Matija Murković** rođen u Stajnici 14. studenog 1882. najznačajnija je vojna osoba iz Stajnice u Drugom svjetskom ratu. Gimnaziju je završio u Senju a vojnu akademiju Ludoviceum u Budimpešti 1901. godine. Bio je djelatni časnik austrougarske vojske. U vremenu 1905.-1907. profesor je na Kadetskoj školi u Pečuhu. U prvom svjetskom ratu istakao se kao zapovjednik bojne 25. domobranske pukovnije na srpskom frontu, gdje je bio teško ranjen. Posebno se istakao na Drinskoj fronti u borbama kod Valjeva. Zbog zasluga odlikovan je visokim vojnim odličjima. Unatoč ranjavanju dospio je 1915. na rusko bojište, gdje boravi dvije godine.

U prosincu 1918. godine, nakon uspostave vlasti države SHS i sustava obrane, sudjeluje u sastavu 1. Narodne karlovačke pješačke pukovnije u oslobođanju Medimurja od Mađara. U Kraljevini SHS promaknut je 1920. u čin bojnika. da bi bio umirovljen 1921. jer nije htio nositi "kokardu". Nakon umirovljenja posvetio se privatnom biznisu, vodeći pilanu na Ličkoj Jasenici. Osnivanjem NDH kao i većina austrougarskih časnika ulazi u oružane snage NDH i promaknut je u čin pukovnika. Bio je zamjenik zapovjednika Domobranske vojne akademije u Zagrebu (lipanj 1941.).

U prvoj klasi te akademije nalazio se i njegov sin **Borna**, koji je 1942. godine poginuo na ruskom frontu. Nakon rada na akademiji preuzima zapovjedništvo 5. pješačke divizije (1941.) Poslije ovih dužnosti imenovan je zapovjednikom 2. pješačke pukovnije, a do umirovljenja 11. lipnja 1943. obnaša dužnosti zapovjednika Bosanskog divizijskog područja, Domobranske pripreme (1942.) i 1. pješačke divizije (1942/43.). Promaknut je u čin generala u lipnju 1943.

Bio je poznat mačevalac, osvojivši u sablji prvo mjesto na državnom prvenstvu kraljevine SHS 1922. Poslije je vodio i trenirao u Prvom hrvatskom mačevalačkom klubu (*Tko je tko u NDH, Udruga "Hrvatski domobran i Krpan*)

*Iz ratnih albuma*



## Literatura:

- Franz SCHRAML**, *Hrvatsko ratište*, Zagreb 1991,  
**Rudolf Horvat**, *Hrvatska na mučilištu*, Zagreb 1992. (pretisak),  
**Vojna enciklopedija I-X**, Beograd,  
**Ivan KOŠUTIĆ**, «Hrvatsko domobranstvo u drugome svjetskom ratu»,  
**Spomen knjiga prve obljetnice NDH**,  
**Ljubo BOBAN**, «Kontroverze iz povijesti Jugoslavije», Zagreb 1987,  
**Josip Aleksić**, *Moje ličke uspomene*, Vila Velebita, prosinac 1996,  
**Ivo Perić**, *Vladko Maček, politički portret*, Zagreb 2003.  
**Vladimir Černjajev**, *Borba za oslobođenje Senja 1945. Senjski zbornik*, 7, Senj, 1979,  
**Jakov Blažević**, *Tražio sam crvenu nit*, Zagreb 1976,  
**Bosiljka Janjatović**, *Izborni teror u Hrvatskoj 1923.-1927.*, časopis za suvremenu povijest br. 1-2, zagreb 1996,  
**Vera Gerovac-Blažević**, *Brinjski miner*,  
**Zdravko Dizdar-Mihael Soboslevski**, *Prešućivani četnički zločini u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini 1941-1945.*, HIZP, Zagreb, 1990.  
**Milan Kranjčević**, *Kompolje, Kompolje*, 1998,  
**Ana Tomljenović**, *Časno smo obranili hrvatski narod i domovinu*, Vila Velebita, 52/1996, *Tko je tko u NDH*,  
**Fikreta Jelić-Butić**. «Četnici u Hrvatskoj»,  
**Bogdan Krizman**, *Između Hitlera i Mussolinija*, Zagreb 1980.,  
**Dokumentacija Udruge Hrvatske Domovinske vojske 1941-1945 iz Zagreba**,  
**Nikola Bičanić**, «Vila Velebita», Zagreb 1991,  
**Milan Bukvić**, «Otočac i Brinje u NOB», 1971,  
**Stjepan Krpan**, *Brinjski kraj u prošlosti i sadašnjosti*,  
**Karel Levičnik**: *Oslobođenje grada Senja i okolice u aprilu 1945. godine (Senjski zbornik br 3/70)*, *Tko je tko u NDH*,  
**Ana Tomljenović**, *Smiljan i okolica*, Zagreb-Smiljan 2003.  
**Novine "Obzor"**, Zagreb, broj 41. od 11. veljače 1925. strana 3. "Kronika izbornih nasilja - Krvoprolije u Stajnici",  
**Zbornik: "Lika u prošlosti i sadašnjosti"**, Karlovac 1973.  
**Hrvatski državni arhiv (HDA)**, **Arhiva Narodnog vijeća SHS (ANV SHS)**, **Predsjedništvo (kutija br. 3.) Središnja kancelarija (kutija br. 6. i 7.)**, **Sekcija za organizaciju i agitaciju (kutije br. 11. i 16.)** i **Odio za narodnu obranu (kutije br. 17. i 18.)**

## Kazivači:

**Marija-Mice Movrić, rođ. Vuković, domobranski pukovnik Josip Aleksić, Nikola Mesić-Perković, Marko Vuković-Pernar, Dragica Tominac rođ. Perković (1932), Zora Bujanović, rođ. Rajković, Marija Šprajc rođ. Movrić, Jure Perković-Svitina, Ivan Vuković-Jurišić, Ivan Vuković-Ruzić, Frane Tominac-Belac, Jurica Sertić-Porkulab, Ivan Vučetić-Antonov (1919), Josip Mesić-Šmit (1930), Mice Dumencić, rođ. Vuković (Ruzić), Marija Pernar rođ. 1914. godine, Miroslav Šprajc, rođ 1927.**